

Vastaus kirjalliseen kysymykseen toimenpiteistä kuntatalouden auttamiseksi

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimitannut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Leena Meren /ps näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 189/2020 vp:

Kuntatalous oli kriisissä jo ennen koronaviruksen aiheuttamaa epidemiaa, ja nyt koronaviruksen aiheuttama poikkeustila ja epävarmuus hankaloittavat sitä entisestään, kun kuntien menot kasvavat ja tulot vähenevät. Tilannetta ei ole realistista paikata kunnallisverokorotuksella, sillä myös verotuottojen odotetaan notkahtavan.

Hallitus piti maanantaina 23.3. kunnille tiedotustilaisuuden, jolta odotettiin paljon, mutta mitään konkreettista taloudellista tukea kunnille ei luvattu. Hallituksen ministerit myös toivoivat, että kunnat eivät aloittaisi yt-neuvotteluja ja lomautuksia tai irtisanomisia. Kunnat voivat siirtää työntekijöitä väliaikaisesti muihin tehtäviin, jos sopivaa tehtävää löytyy, mutta kaikille ei sellaista välttämättä löydy tai rahaa ei ole. Jotta kunnat pystyisivät toteuttamaan ministerien toiveen, ne tarvitsisivat työkaluja ja apua sekä konkreettisia ratkaisuja ja ennen kaikkea rahaa.

KT Kuntatyönantajien tekemän tuoreen selvityksen mukaan pelkästään heikon taloudellisen tilanteen vuoksi vajaan 8 % vastanneista kuntatyönantajista (224 kuntaa ja kuntayhtymää) on päätymässä lomautuksiin. Koronaviruksen aiheuttamien olosuhteiden takia monien kuntien ja kuntayhtymien talous huononee entisestään, ja siksi yli 12 % kertoi lomautustarpeen syntyvän kummastakin syystä.

"Koronaviruksen aiheuttama epidemia on lisännyt jyrkästi kuntien ja kuntayhtymien tarvetta lomauttaa henkilöstöä. KT Kuntatyönantajien selvityksen mukaan tähän on tänä vuonna päätymässä noin 63 prosenttia kyselyyn vastanneista.

Yhteensä kunta-alan lomautusten tai palkanmaksun keskeyttämisen piiriin jää kyselyn perusteella lähes 23 000 ihmistä. Jos suuntaus on sama kyselyn ulkopuolelle jääneissä kunnissa ja kuntayhtymissä, todellinen luku voi olla huomattavasti korkeampi.

Lukuun sisältyy lomauttamisen ohella henkilöstö, jonka palkanmaksu aiotaan keskeyttää epidemian perusteella. Henkilömääränä se on yli 9 700.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 189/2020 vp

*Pelkästään heikon taloudellisen tilanteen vuoksi lomautuksiin on tänä vuonna pääty-
mässä vajaat kahdeksan prosenttia vastanneista kuntatyönantajista. Koska koronavirus
pahentaa monien kuntien ja kuntayhtymien jo ennestään vaikeaa taloudellista tilan-
netta, yli 12 prosenttia vastaajista kertoi lomautustarpeen syntyvän kummastakin
syystä."*

*Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asian-
omaisten ministerien vastattavaksi seuraavan kysymyksen:*

*Mitä konkreettista taloudellista tukea hallitus on antamassa kunnille ja milloin, ymmär-
tääkö hallitus, että kunnat eivät voi tasapainottaa talouttaan, kuten normaalioloissa ja
onko tähän tulossa mitään helpotusta?*

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Kuntatalouden kehitys on ollut heikkoa ja näkymät vaikeat jo useamman vuoden ajan. Tähän ovat suhdannevaihtelujen lisäksi vaikuttaneet muun muassa väestön ikääntymisestä johtuva sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kasvu, kuntien verotulojen maltillinen kehitys, kuntien ja kuntayhtymien pitkään korkeana pysyneet rakennusinvestoinnit sekä useamman vaalikauden ajan jatku-
neet julkisen talouden tasapainottamiseen tähdänneet valtion toimenpiteet, jotka ovat ulottuneet myös kuntatalouteen. Uusimpien tilinpäätöstietojen mukaan kuntatalous heikkeni edelleen myös vuonna 2019: kuntatalouden toimintakate ja vuosikate heikkenivät ja lainakanta kasvoi merkittävästi. Samalla negatiivisen vuosikatteen kuntien lukumäärä nousi selvästi.

Hallitus on tunnistanut kuntatalouden haasteet jo hallitusohjelmassa. Hallitusohjelman lähtökoh-
tana on, että kuntien tehtävät rahoitetaan kestävästi kuntien omilla verotuloilla sekä oikeudenmu-
kaisella ja riittävällä valtion tuella. Hallitusohjelman mukaan väliaikaiset valtionosuusleikkaukset
kunnille päättyvät vuonna 2020. Kuntien tehtäviä ja velvoitteita vähentävät, lisäävät tai laajenta-
vat toimenpiteet korvataan kunnille valtionosuuksien tai vastaavaan kiinteän määrärahan muu-
toksilla 100-prosenttisesti taikka poistamalla muita tehtäviä tai velvoitteita. Lisäksi kuntatalou-
teen vaikuttavat veroperustemuutokset kompensoidaan kunnille. Edellä mainituista hallitusohjel-
man linjauksista johtuen kuntien peruspalvelujen valtionosuudet nousivat jo vuonna 2020 useam-
malla sadalla miljoonalla eurolla.

Koronaviruspandemia vaikuttaa merkittäväällä tavalla Suomen kansantalouteen sekä julkiseen ta-
louteen kokonaisuutena. Voimakkaimmin vaikutukset kohdistuvat valtionalouteen ja sosiaalitur-
varahastoihin. Kriisi vaikuttaa voimakkaasti myös kuntatalouteen. Pandemian vaikutuksia kunta-
talouteen on kuitenkin mahdotonta arvioida tarkasti tilanteessa, jossa pandemian ja siitä johtuvien
rajoitustoimien kestoja tai laajuutta ei vielä tiedetä.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 189/2020 vp

Jo tässä vaiheessa on selvää, että pandemia nostaa kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon menoja. Kunnat myös menettävät maksutuottoja varhaiskasvatustoimen supistuessa sekä kulttuuri- ja liikuntatoimen toimipisteiden ollessa suljettuna. Erityisesti suuremmissa kaupungeissa maksutulojen alenema voi olla joukkoliikenteen käytön vähentymisestä sekä erilaisten tapahtumien peruuntumisista johtuen merkittävä ja näkyä myös kaupunkien konserniyhtiöiden tuloksissa. Koko kuntatalouden kannalta merkittävimmät vaikutukset kuntatalouteen muodostuvat kuitenkin osittain viiveellä verotulojen kautta erityisesti kunnallisveron ja yhteisöveron tuoton heiketessä.

Pandemian vaikutuksia kuntien ja kuntayhtymien henkilöstötilanteeseen on vaikeaa arvioida. Pandemia uhkaa lisätä lomautuksia erityisesti niillä aloilla, joissa palvelujen kysyntä laskee pandemian tai siihen liittyvien rajoitustoimien seurauksena. Tilanteeseen vaikuttaa kuitenkin myös se, missä määrin ja kuinka joustavasti kunnat pystyvät sisäisillä henkilöstöjärjestelyillä siirtämään henkilöstöä sellaisiin tehtäviin, joissa henkilöstötarve kasvaa pandemian seurauksena. Kuten kysymyksessä on todettu, kunta-alan lomautusten osalta on lisäksi huomioitava, että niiden taustalla on usein myös pitkään jatkunut kuntatalouden heikko tilanne ja kunnissa jo ennen pandemiaa tehdyt päätökset talouden tasapainottamisesta.

On tärkeää huomioida, että koronapandemian taloudelliset vaikutukset tulevat vaihtelevaan alueellisesti ja kuntakohtaisesti merkittävästi. Tähän vaikuttaa pandemian levinneisyys, mutta myös kuntien rahoitusrakenteet, kuten verotulopohjan erot sekä verotulojen ja valtionosuuksien osuus kunnan tuloista. Lisäksi kuntien väestö- ja elinkeinorakenteilla on merkitystä siihen, miten voimakkaasti koronaviruspandemian kaltainen ulkonen shokki vaikuttaa kunnan toimintaan ja talouteen. Vaikuttaa siltä, että koronakriisi ja siitä johtuvat rajoitustoimet vaikuttavat voimakkaimmin palvelusektoriin ja hieman vähäisemmässä määrin teollisuuteen. Kriisin vaikutukset eri toimialoihin riippuvat myös kansainvälisen talouden kehityksestä ja reaktioista koronapandemiaan.

Kuten kysymyksessä on todettu, kuntatalouden tilanne oli kokonaisuutena heikko jo ennen koronapandemiaa. Kuntien väliset erot taloudellisessa tilanteessa ovat kuitenkin suuret. Kunnan taloudellinen tilanne ennen kriisiä vaikuttaakin hyvin paljon siihen, miten kunta selviää niin kriisin aiheuttamista välittömistä muutoksista kuin sen jälkihoidosta.

Hallitus on varautunut tukemaan kuntataloutta koronavirustilanteen aiheuttaman menojen kasvun tai verotulojen äkillisen heikkenemisen tilanteessa. Valtion tärkeimpänä tehtävänä on turvata peruspalvelujen järjestäminen kaikissa kunnissa kriisin aikana ja sen jälkeen. Kuntiin kohdistettavan tuen lähtökohta tulee olla vaikuttavuus: tuen tulee olla oikein kohdennettu, mitoitettu ja ajoitettu. Koska koronapandemian taloudelliset vaikutukset kuntiin vaihtelevat voimakkaasti, on tärkeää, että tuki kohdistuu mahdollisimman hyvin niihin kuntiin ja tehtäviin, joihin pandemia vaikuttaa eniten. Kuntien tukemisessa onkin tärkeää erottaa koronakriisin välittömät vaikutukset ja kuntatalouden pitkän aikavälin rakenteelliset ongelmat, kuten kuntien voimakas eriytymiskehitys, kuntien tulojen ja menojen pitkään jatkunut epätasapaino tai rakennuskannan ja infrastruktuurin heikentymisestä johtuvat suuret investointipaineet. Koronakriisin yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista tai mahdollista ratkaista kaikkia kuntatalouden ongelmia, vaan huomio tulee keskittää kriisin akuuttien vaikutusten hoitoon. Toisaalta on pidettävä huolta siitä, etteivät kriisitoimenpiteet

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 189/2020 vp

ole ristiriidassa kuntatalouden pitkän aikavälin tasapainottamistoimien tai kuntien valmisteleminen rakenteellisten uudistusten kanssa.

Koronapandemian alkuvaiheessa hallituksen tukitoimet ovat kohdistuneet ennen kaikkea yritysten ja yrittäjien tukemiseen äkillisesti muuttuneessa taloustilanteessa. Nämä toimenpiteet tukevat pitkällä aikavälillä välillisesti myös kuntataloutta, mikäli niiden avulla pystytään helpottamaan yritysten tilannetta, välttämään muutoin elinkelpoisten yritysten konkurssseja sekä ylläpitämään työllisyyttä. Lisäksi hallitus on sitoutunut kompensoimaan kunnille yritystoiminnan tukemiseen liittyvistä toimenpiteistä mahdollisesti aiheutuvat verotulomenetykset.

Hallitus antoi 2.4.2020 eduskunnalle yritysten verotuksen maksujärjestelyjen vaikutuksiin liittyvän esityksen laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta (HE 32/2020). Esitetyillä muutoksilla korvattaisiin kunnille yritysten verotuksen maksujärjestelyjen muutoksista vuonna 2020 väliaikaisesti aiheutuvia kunnallis-, yhteisö- ja kiinteistöverotulojen viivästymisiä. Kunnallisverotulojen viivästymisen perusteella kunnille korvattaisiin yhteensä 422 miljoonaa euroa, yhteisöverotulojen viivästymisen perusteella yhteensä 45 miljoonaa euroa ja kiinteistöverotulojen viivästymisen perusteella yhteensä 80 miljoonaa euroa. Ehdotettu muutos ei kuitenkaan vahvistaisi pysyvästi kuntataloutta, vaan olisi kunta-valtio -suhteessa kustannusneutraali, sillä vuonna 2020 maksettava korvaus vähennettäisiin kuntien verotulomenetysten korvauksesta vuonna 2021.

Hallitus linjasi 7.-8.4.2020 kehysriihen yhteydessä laajasta toimenpidekokonaisuudesta, jolla helpotetaan koronapandemiasta ja siihen liittyvistä rajoitustoimista johtuvia kuntien talouden haasteita. Hallitus kohdistaa tukea kuntiin useiden toisiaan täydentävien toimenpiteiden avulla. Näin pyritään turvaamaan peruspalvelujen järjestämisen edellytykset kaikissa kunnissa sekä huolehtimaan siitä, että tuki kohdistuu mahdollisimman hyvin niihin kuntiin ja tehtäviin, joihin pandemia vaikuttaa voimakkaimmin.

Hallituksen päättämiin tukitoimenpiteisiin sisältyy sairaanhoitopiireille kohdistettava suora valtionavustus, jolla korvataan sairaanhoitopiireille suoraan koronapandemiasta johtuvia hoitokustannuksia (mm. tehohoidon kasvu). Lisäksi kuntataloutta vahvistetaan kuntien yhteisövero-osuuden määräaikaisella korottamisella, kuntien peruspalvelujen valtionosuuden määräaikaisella korottamisella sekä harkinnanvaraisen valtionosuuden korottamisella. Hallitus on päättänyt, että toimenpidekokonaisuus vahvistaa kuntataloutta vähintään miljardilla eurolla. Avustusten ja korotusten määristä sekä tarkemmasta toteutustavasta päätetään valtion vuoden 2020 kolmannen lisätalousarviesityksen yhteydessä. Esitys annetaan eduskunnalle toukokuussa 2020.

Esitetyt tukitoimenpiteet ovat määräaikaisia ja kohdistuvat ensisijaisesti vuoteen 2020. Hallitus arvioi tulevissa lisätalousarvioissa ja elokuun budjettiriihessä koronakriisin vaikutuksia kuntiin ja sitoutuu vaikutusarvioiden tarkentuessa täydentämään tarvittaessa kunnille suunnattua toimenpidekokonaisuutta. Vuotta 2021 koskevista toimenpiteistä päätetään valtion vuoden 2021 talousarviesityksen valmistelun yhteydessä.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 189/2020 vp

Valtiovarainministeriö huomioi koronakriisin vaikutukset myös arvioidessaan erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa olevien kuntien arviointimenettelyn eli niin sanotun kriisikuntamenettelyn käynnistämistä vuoden 2020 tilinpäätösten perusteella sekä kuntien alijäämän kattamisvelvollisuuden osalta.

Helsingissä 16.4.2020

Kuntaministeri Sirpa Paatero